

Соколёнок

5/2022

сентябрь – октябрь

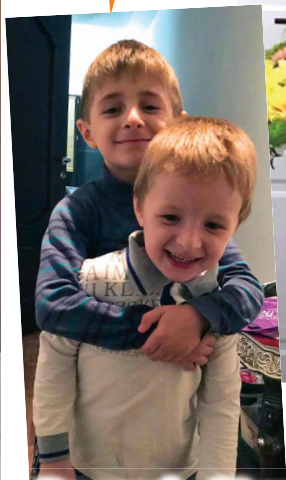
Лачын

ДАГЪЫСТАН РЕСПУБЛИКИАЙН КЪОНИ ВУЗЕЕ СА ЙАИХХЪЕ КЪЕККАН УШАХАРШЫН ЖУРНАЛ

УШАХАР ЙИШИИ ГЕЛЕДЖАГЪ ВОД

Сентябырын 1-дийн йыгь Россиял` ацлаалин йыгь вод. Мани йыгьыл` гыргын ушахар мактаббышеехъа хъавайле.

Цетда ацлаалин йыгь 1984-ди сен Совет Гьокуматни кларарыкьва асасан кьейд гъау.

Сентябырын цетдийн йыгь гыргыни ушахаршини мее, манбышди декяршини ед`яршини мее байрам водон. Нягас ва ивгъее гьар деккина ед`ина мырад-метлеб вобна, джун кул`фат мактабеехъа хъувой.

Манчиле хъийгъа югда хъадхъыI, югун санааIт аляIу, югни ишилхъа ичIуй вобна. Къийня Россияйни чIакIынбыше гыргыни ушахаршис югда хъадхъаIсын мактаббы алягас чалышмышеебахъе воб. Дагьыстанее са-са мактаббы вод ушахарше 3-ни смеее хъаIдаIхъаIн. Йишды республикаIйни чIакIынбышед тезе мактаббы алягасын ишбы къедже вод. АIзизын ушахар, шос югун хъадхъый, уфтанын геледжагъ аIрзу гъаа !

ЕГЭ

(ЗАРАФАТ)

Вахт хъабына имтагъанна-
Мана вобна иш хаїбна.
Гъаїше йыгъын гъунар гъагве,
Дак`кий, дора хъевле ЕГЭ!

Илякке к`они - к`оншийхъа,
Гъу йизда иш хъееъэ гъихъа,
Ыккан гешце, ыккан гъеге,
Дак`кий, дора хъевле ЕГЭ!

Гъакїне гъунар гъар хивеехъа,
Дешинбыне достар вахъа?
Фыкыр гъевле, кал`ле хъеге,
Дак`кий, дора хъевле ЕГЭ!

Аххъе са югна маїаїл`лим,
Аїхеени са хаїрна ааїлим,

Шин` ихъеджен джуни лиге,
Дек`кий, дора хъевле ЕГЭ!

Дипломулхъан – захъад гъавас,
Гъеле пыл хъаїдхъаїаїс зас,
Гъаман гъага гъарни беге,
Дак`кий, дора хъевле ЕГЭ!

Гъу борджлура вор ман гъагас,
Йизын ишбы югда хъагас.
Гъу оза, гимийгъар деге,
Дак`кий, дора хъевле ЕГЭ!

Йыкбаїл` мехъе тай-тушиле,
Разхъес йыгъни ишиле,
Оїгмишхъес гирхъуйни джиге,
Дак`кий, дора хъевле ЕГЭ!

Цывыл

Давыз Шавкат

Цывыл` х`ады ини элес,
Пырани к`ылийни х`алес,
Иляккас бес джойий г`елес,
Хетда гозет г`а`ан цывыл`.
Са сурал` х`ойшар ва`к`а`бы,
Г`ели ипакх`иннен х`абы,
Бозбашис к`арг гивк`ы х`абы,
Ишчеершис ох`анас цывыл`.

Чийе гет`ы некбы х`а`а,
К`ае к`а`вхы, ёндже са`а,
Тохум х`ав`у некбы эза,
Югун ма`г`сул их`ес цывыл`.
Баг`быше мейвабы гекка,
Су`у хайбышеех`а х`екка,
Шад воох`и чих`а гиваакка,
Болун ма`г`сул г`елен цывыл`.

Г`ар джурайлин мураббабы,
Х`одх`ур гяц`ы гыргын к`аббы,
Гейд х`их`енбы йишин баг`бы,
Йыг`ни кумагыка цывыл`.
Цывлих`а дават`ы г`а`а,
Бегершис хончебы х`а`а,
Шадда мык`аар, гапар г`а`а,
Мырадылх`а г`ибх`ыр цывыл`.

К`ыдимиис тадарик г`а`а,
Г`ар сурале ады са`а,
Гон гят`ы чихенбы г`а`а,
Вах`а алхыш г`а`а цывыл`.
Г`азир вух`а кочбы г`а`ас,
Мал к`ыдимиис гамрайлх`а са`ас,
Уг`урыка о`тир г`а`ас,
Г`у к`у`ма`да их`е цывыл`.

Дюн`йе мык`а х`у`уда г`у,
Йизыд г`г`а г`у`уда г`у,
Мал йиц`еех`а су`уда г`у,
Йыг`бы джит`а х`у`у цывыл`.

Шалбуз сува

Къыл` , къылдим джагвараба воб йыгъна вуклул` ,
Шавух гявгъу ёкъ сурал` гъу, Шалбуз-сува.
Йизыке мыккыке гъавъуна вуклул` ,
Эрмиш гъааъа дешоб гъу, Шалбуз-сува.

Мармар къайебышке идхыйн джан вахъа,
Гётхъанан йикI савмыш гъаъан хъян вахъа.
Дюн` йейлхъа гидхуйн ады-сан вахъа,
Кавказна барака гъу, Шалбуз-сува.

Идаagni наслеке шейх Ал-Бурзи маа,
Шейх зиярат Этълий Сулейманыр маа,
Шалбуз донана шейх, мугъмин касыр маа,
ХоIваIъаб кIитIебхы гъу, Шалбуз -сува.

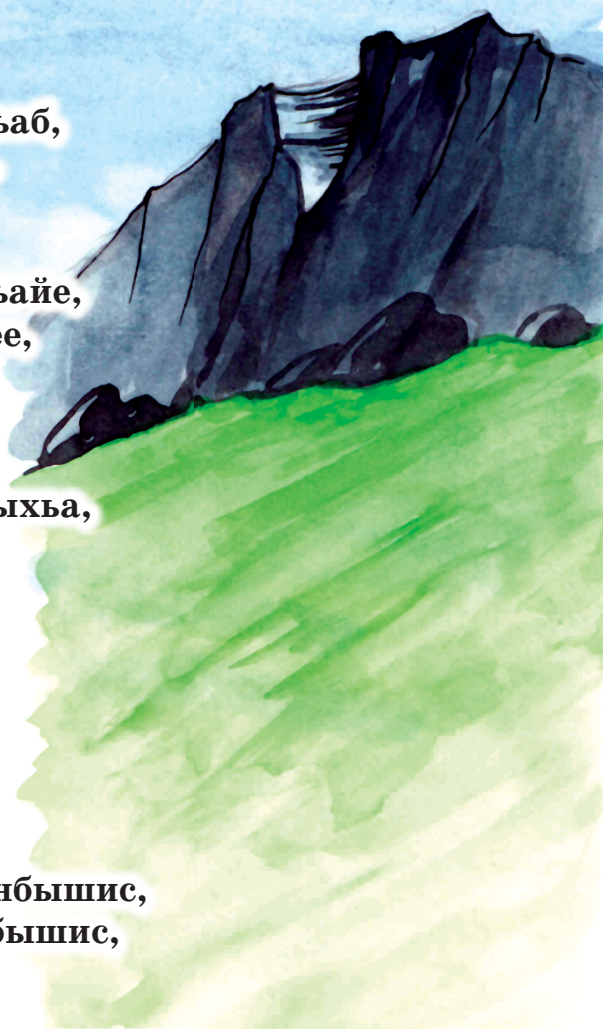
МаIхбынбы хаббаний гъини сувахъаб,
ЫIбаIдат гъаа джо маздикееъаб,
Манбыб раIгъмаIтыхъа абкIын гъиняаъаб,
Коксееъаб кIитIебхы гъу, Шалбуз-сува.

Шейхаршис воб ибхы сувана мае,
Быккырда тют` йе вод йыгъна няIкъв-къайе,
Гъыниш гъавадар вор, быIгалаъэе, пайее,
Гъынишин са хав вод гъу, Шалбуз-сува.

Гъынишике гъу шас зиярат вухъа,
Геебни чIырынбышын джанбы сагъ хъыхъа,
Ушах дешинбышис ушахаар вухъа,
Сасаб вухъа ваке джос, Шалбуз-сува.

КъоIбвалла гъидявъу абыйинбышис,
Валхъа зияратыс сабийинбышис,
Диляг гъеххъе джанеае аIрзуанбышис,
Кумаг, даягъ вухъа гъу, Шалбуз-сува.

Шас гъаIдж къылмиш гъааъас вуккананбышис,
ЙикIеенче вал` сидкъ аххъы вуIхъаIнбышис,
Быкырни Кавказни мусурманаршис,
Делесна Макка воб гъу, Шалбуз-сува.

Курбан Омаханов

Мерункѳус Лисин Гымаѳа

Са до дешди олкайл' еехье-деехье са кѳарий еехье. Манкѳыхѳаб йихѳыйре йиш вухѳа. Са йыгѳыл' гынбышда са кѳарее кѳихееле кѳоншу-бышааІнкѳаІ вехѳа гевхѳас. Кѳоншубышда дек' Галанче хѳары ыхѳа. Манкѳвее гѳар джура емишбы ады ыхѳа. Кѳоншубыше кѳарийни йишщес вехѳеехѳа кыдыкар кІяѳа. Йиш хѳары гыргынкѳус хизанеѳаад битІалаѳа. Кыдыкар кѳарийс ва йишбышыс хошна хѳайли ва медынчылхѳа тІаІмаІгѳ адајле.

– Зы кыдыкар адлес чІалагахѳа йыІххѳаІ. Балабы шу аккабы, кѳулепбы маІгѳкамда итІумеѳа, мерункѳусхѳа зы хѳайеелес меѳга имаахѳа, – эјгѳе кѳарее. Кѳарее са кѳаІраІна машукІ алябІы, йаІххѳыІлхѳа хѳигѳеечІе. ЧІалаганче аІлгѳааІнкѳаІ, гынкѳыІсхѳа джанавар чоджий хѳызааха.

– Кѳарий-кѳарыцѳай, няхѳана гѳу шорт ыІхыІ аІл'гѳааІ? – кѳаІсди сесеква джанаварын хѳийгІан.

– Зы йишбы мыссыба хааѳаб гѳабсыр, мызарайбышеехѳа кыдыкар саѳас йыІххѳаІ ворна, – гѳарыбни сесека кѳарее эјгѳе.

Кѳарий джени йаІххѳыІл' аеекІан. Джанавар гѳини ихтилетиле шадоохѳе. АІвхѳуІна сабкІыл дюзгунба джанавар кѳарийни хаасхѳа миз' пишнейбышылхѳа илеодже авайкІан.

Гынчин akka кIету эйгьен: «Балабы, вушда едёрна хъары, шос кыдыкарий цIабылар ады. Акка зарада аахъе. Пештилхъа кIум-кIум къабче. ЦIабылар алябийн сургъуIллер гъаъас.

Ичершис сес' джурайда хъайле. Джо-ни единчик акар ыхъа деш.

– Гъу йишда ед' дешур, йыгъын сес бадалын (медын) вод, – ичерше аанче джаваб хъеле.

– Йизын гыранын йишбы, зы вушда ед' ворна. Зас йаIххъаI быгъазбышыс мыкIада ыхъа, манчихъа гора йизын сес' бадалхъа. Акка аахъе, зы мыкIаал'ын айхъы, – джанаварын эйгъе.

– Бес гъу гуч гъаагве, агар йишда ед'хъее, – хаанче сес ичершин хъайле.

Джанаварын чин пагтях аккани кьагчеле гьагва. Ичер иляаканбы, гьина ед'на гуч дешуб. Гьин джанаварын пагтяхуид.

– Йишди ед'ни гучил' лехханий водун, тубаршыл' туджваарний. Ед'ни гучел чларбы дешынбы. Гьу йишда ед' кара дешорна. Ог'мишивхье. Ши вас акка аахьас деш.

Джанавар сабкыл гьавайкган заргарысхья. Гьинкьуке гучелхьан лехха, тубаршылхьан туджваар илеще. Манче деллякысхья гьабкын чларбы пагтяхыл'ын хьойшар, хьнтлар гьадаха. Манче меб джанавар сабкыл кьарийни хаасахья хьабайле.

– Батрайн йизын йишбы, зы вушда едёрна чалагеенче кыдыкаршиква хьары. Йагхьяг мькгада быгьазбышыс ыхья. Сес' манчыс бадалхья. Сеселхья инам гьидьяхье, йизди гучихья иляаке, – акка клету джанаварын кьаанче эйгье.

Ичеер иляаканбы: гучил' лехха вод, тубаршыл' туджвар вод, гучуб чларбы дена темизба воб. Шадеебхья, ичеерше аккабы аахья. Джанавар телесюгба оочле хаахья. Джанавар кьавджу меега, ичеер хьагвайкган, хьощеехья савайле. Джанаварын гьинбы дириба-дириба сили хьидетгу кьогьаг. Энке кыл'на йиш усылхьана гьийхвас ва сакганни йыкьагхья дигулийхьес. Джанаварысхья гьина идееке. Манче сугьооцу джанавар, хадни хашалыка чалагьыс угьуху авайкган.

Эхьалийс кьарий кыдыкарше гьавцуйни машквека сиджееху хаахья хьайееле. Илеекана – хаадын аккабы, кьулепбы ачухда вод.

Джени огьеехья йишбы хьигьдеебачле. Кьарее йишбышылхья доюка онагья. Сакганыле оогьанче, тюлибышди юкни йыкьагле кыл'ни йищее джаваб хьеле. Манче кьигьейчу, ичее кьарийс хабар гьаагья, нагьубий джанавар абы, джо алдамышавьу, хаахья ивчу йичибы кьобгьуна.

Кьарий гееше хаагар гийгар. Хаани яныле сугаг-чоджий агьааг вухья. Сугагкгле хаадын вайшиван кьайихьы мее, икьгьочле гьиняхья.

– Ай кьарий, гьуджон вак' ыхья? Нишисне гьу магьугр гьарыбра гееше? – хьийган сугаг.

Кьарее сугагис джена дерд' йишон гьаагья. Сугагис кьарийна язух воохье.

– Гьу фькыр, хаджалат гьимагья. Йыгьын йишбы зы хьаваалесынбы, – сугаг эйгье.

Сугаг гьабкын чалагахья кьорана кьуй гьивийгар. Манче дюз'гунба джанаварысхья гьавайкган.

– Ай джанавар чоджий, гьу тохбахье, дора чалагахья гьиваагас вугхьягс, – эйгье сугаг. Джанавар разгьохье. Сугаг джанавар гафьл'авхьу агьмалогьоньква гьибкьурни кьуйеехья кьагьабачче. Джанавар илгьогьаг кьуйее аахва. Сугаг манче гьабкын хивеехья авчер хьоогьаг. Гьинбыше абы цгьепба паебышиква джанавар гьгьота, хьийгья гьогьаг. Манчына вухьун чикайка хьыгьааха. Аанче кьарийн йишбы хьыгьаагья. Кьарее югна мигьманийвалла гьгооле ва пай-

ыс сугагис ширинныгь гьеле. Мана мигьманийвалла гьгооленкьаг, шинаб вухьайнбы. Сугаг аахва кьареевагнкьаг ешемишивхьес, шинаб сиджааху хаахья хьабайле.

Курбан Омаханов

Ватан

Ахтыйни Самур дерайни сувабышыле,
Алазанны миджагни дюзбышыле,
Цахурстанны олкайлхъа сес гивойкаар:
«Хъавъу воб вушда аизиз' Ватан кIаар.

КъоIна хъыхъа вод вушун джамаIъат;
Ярахыка гивхъу воб татарейи урусее сергъад.
Авху дешуб олкайхъаб оIгийлна сифат,
Алдамышувхъа воб шу кал'майлхъа мукаафат.

КIеливхан гъавъу воб шу ед`на миз',
АIлгъааI воб йыхъбышда аIреенче джинс,
АдкIынуд хъоIни карванбышын сес',
ШокIле ацIа дешди, маIхуIд ихъес бес?

Шоке кIелидхынуд ед`ни мизен маIънийбы,
Ватаныхъа къурбанувхъайнбышын сесбы,
Вушди баба-дидеерше гувийн ваIъаIзбы,
ДжамаIъатни аIрее ишлемишехъен аIдатбы.

Югни писди йыгъыл' сана-санкъулхъа гьидвийхъар,
Дёохъе шохъаб мункум-макар,
Гъооле воб вушди хабар аизиз джанан,
Улепбышди оIгее илёозар вушда Ватан».

Охуджийлхъа

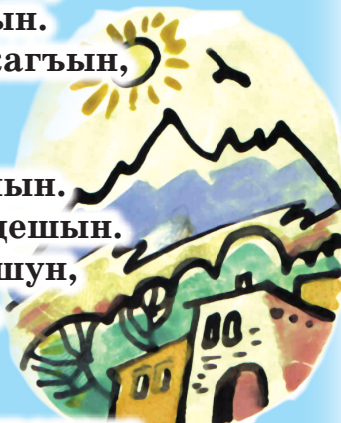
Ас-салам алейкум, аІзиз охуджий!
Зас геед хошда водун оІгее гъу къаджий.
Шаирее, аІшуІкъее, дешхъее билиджий?
ГъаІшеде гъу алеетІе заке имтагъан.

Не гъеххан деш одкІун, не дешын камын,
ИдяйкІан чикан йыгъ гъеххада йыгъын.
КІаІдхъий декканхъее цІа гъайни уджагъын,
Зы ялав, цІа ихъес, гъу ихъе ел`кан.

АцІан, ыІхийхаІ вод йикІГбы са, йишын.
Гъу йыхъийхъее, йишди аІрее фаркъ дешын.
ХъаІдхъее китабеенче са кархъеед хошун,
АцІахъе, гъамна воб йикІГена дарман.

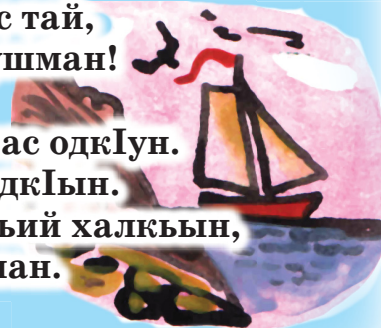

Нимее июттудайи ед`ни мизейн сес!
Гъар кал`мее, джувабее муІгъуІббаІт къаджес.
Гъу шадхъее, йизын йыгъ той-байрам ихъес,
ЙикІГен къошмыш гъаъа, къаламын ойкІан.

Къавхъес вакІле Ватан, миллетна гъарай,
Миллетни сеселхъа сакІле, хъевле гъай.
Валлагъ, гъайни дюн`йел идяаке чис тай,
Мехъе йыгъна къалим, мехъе вас душман!

Гъамзатее йыгъни мее, хаІм-йыгъ вас одкІун.
Гъу ворна маІгънийбы сюзмишхъа адкІын.
Гъин йикІГ садджу йизын, дехъайнхъий халкъын,
Йизди мее йикІГееъад гъиваджейи ман.

ДАГЪЫСТАН

Эгъела гъу закIле, уфтан Дагъыстан,
Нен гъунейрва захъа, коксийл гъивадже?
Гъала зы борджбышын деш хъуу са джад,
ВакIлеме зы йыгъна дих хъинне къедже.

Гыргын кар болда гъу, хъидийккын гъуу,
ЙикIес муIгъуIб гъуу, кал лейсме акIел.
Ламысын, гъирятын, йаIгъыIн, виджданн,
Медалбы гивадхын коксийл оо, йикIел.

Ийкарас зас ыккан быкырын дюн`йе,
Гъагвасва дюн`йейкIле гъакIенийн акъва.
Йыгъна няк гёбхъийни ичий, гадейни,
Коксийл`ооъад наIдхуIн тIетI`быйи ахва.

Гъаманке дих хъинне йыгъын бордж хъелес,
Шеирни гуджука алхъавгъее хааIхъаI.
Дегъе вас юк дехъа, ыIгъийкаранкъаI,
Гивхъу муIгъуIбыка гъу улел оохъа.

2011-ди сенни июлни 6-ди йыгьыл Дагъыстанни раГьбаГрарше кГарар кАбыл гъавъу гъар сен сентябырни 15-чече Дагъыстанни миллетбышди аГрее доствалла гъаъан йыгь донан байрам алгъаъасва. Ман-чиле хъийгъа гъар сен республикАйни шаГъаГрбышее, рай-

Дагъыстанни миллетбышди аГрее доствалла гъаъан йыгь

онбышее, хиваршее лап тентенейк-ван тадбирбы алгъайгъенбы. Мани байрамышъа чин тарых водон.

1741-ди сен Надир-шагъее 100-азырмееган эскерарыб савъы Кавказылхъа йаГхъ гибгъыл. Ман-бышди фыкырее ыхъайн Дагъыстан джос таГби гъаъас.

-1741-ди сенни сентябырни 12-чече иранын къоушнбы Анадалахъа гьидхъырийнбы, ХицГиб донанай джигее Дагъыстанни джаГмаГъаГтни кумагыкьва Надир-шагъын къошун-бы Дагъыстанни чГийебышиле къа-гъайшуйнбы.

КъоГдазырий сура меегана вахт абкГынийле хъийгъа, 2011-ди сенни сентябырни 14-чече Лакбышди районни Кумухни хивее тентенейк-ва Муртазали Казикумухгъанчени-ханыс мемориална гъайкал ачмыш гъавъу. Ман байрам алгъавъуйна макГсад йишди ушахаршилхъа Да-гъыстанни тарыхкен маГлуматбы гъихъар гъаъуй вухъа.

ЦУВЫЛ

ШитГ яар алеедхы адкІын.
Ювен ярпагъбы кІядкІын.
Мыцын аахъы акка-къул`,
Хъады гёгъийка цувыл`.

Ушахаршыс дерд абы,
Дерден гитту акъвабы.
Улеенче нагъбы гёгъа
Гъиццяхан чей илөгъа.

Къулепбышле иляака
Биссийхъайи хуваахъа.
Дарыхмышоохъе хааъаб,
МыкІадава гивъур аб.

Джос вуккан ыГгъвийкарас,
Кучееъаб къадаахванас.
Джон оюнбы гывагас,
АбкІын маркабы саъас.

Гёгъийбыше, тІуфанын,
Кулякбыше, морозын
Гъидяйсар къел-хыл` агъас,
АвтІул джо, авху са хаас.

МаІгъаІллабы хъадахъва,
Тооз къулеенче адахъва.
Чилхъа джо худаар кІяххъа,
Кышшы хъаъа чис акъва.

Тоозале джо гъеебаха,
УІвхийхаІ хъабы ахъа.
МыкІан цувыл` деш ыккан,
Джос лезимда вод юххъан.

Урусни мизейле йыхъ-сумылхъа саакІал гъавъуна -В. Гъамзаев.

Джанаварна хабар

Йыгъбышди са йыгъыл` йишди хивеехъа са йохарана джанавар абайлена, манчын чис охъанасын кар тАбал гъаъа ыхъа. ЙаГхъаА джанаварыс хъызахана къоншыбышда хва-Топлан. Джанаварын хъидгъын гъаъан Топланыке: «Ай дост, няъасне шу хувабы кокда эйхъе? КъыГдимына шос охъанасын кар ненчене бес эйхъе? ЧАлагеедни гъаЙванаршис, геед четинда вод охъанасын кар тАбал гъаъас». Топланын джаваб хъелен: «Ай джанавар чоджий, шас йишди эйсе гъар йыгъыс кар гъелен, ши мысыда ахва джад деш, няъасва ивгъее, ши хайбы сихнарершике, писди инсанаршике гудмиш гъаъанбы». Манва къайхъы мее джанаварын эйгъен: «Гъаа, шу инсаныс лап хаГта кумагвод гъаъа, геоб четинна иш воб гъааъа, манчихъа гора шос инсанарше кар гъеле...». Топланын меед эйгъен: «Йишда иш четинба дешобна, ши хаГмде хайбы, бинебы, къорамыш гъаъанбы, манчихъа горад шас инсанарше одхъанан кар гъеле». Сабара фыкыраш-

миш вухъа джанаварын эйгъен: «Дора зынаб вушда иш гъаъас, зы лап мыс хъывхъа вобна, чАлагее охъанасын кар дешод. Къыйна эхъал` зы йыгъни эйсийн хав гудмиш гъаъас, гъу къаливхъе. Топлан мани ишис разёохъена. Эхъа хъыхъа мее джанавар маГгъаАллее югба вухъун хъавъу къалибхъуна. МичЕеб Топлан хъабы эйгъен: «ГъаИшде йизда эйси хъалесда, ши зынджыреехъа айтАласынбы. Йыгъни-йыгъын ши зынджырее эйхъе. Эхъал` мед къайкасынбы. ДжанаварыкАле манва къайхъы мее ТопланКАле эйгъен: «Детеш йизда дост, зы зынджыреехъа авхъас разийба дешда. Зы йишди чАлагеехъа джаб аЛ`гъаАна. Йохараба вухъеейиб, зы зинджирее гивъарас разийба дешобна, зас къыйна къанмышхъайн ки, йишди чАлагыле югна джига дешоб...». Манчис эйгъен вод ки-гъарункъус джуна ватан, гъарынчис чина -джига югба воб ва...

Урусни мизейле йыхъ-сумылхъа саакАал гъавъуна -Ш. Бабаева

Дагъыстанна доюкана шаир Расул Гьамзатов 1923-ди сенни сентябырни 8-ди йыгъыл` Хунзах районни ЦIада донани хивее ед`ике ыхъа. 2003-ди сенни ноябырни 3-чее раIгъаIмтыххъа аркIын. 2023-ди сен шаирын 100-сен быкырехъен юбилей алгъагас. Россияни ГьоIкуматни чIакIынбышди кIарарыква, сенни аIрее гыргыни шаIгъаIрбышее, хиваршее шаирни юбилейыс къассырийн тентенейквантадбирбы илгъечIесынбы. Расул Гьамзатовее цIетдийн шечIбы 9-ни сенее одкIун. 1943-ди сен манкъун цIетдийн китаб чалыке хъигIечIу. Шаирын китаббы къийна халтданани дюн`йейни мизяршылхъа сакIал гъагъы вод.

Расул Гьамзатов

СОНЕТЪЫ

Шеирбы одкIуний, шечIбы одкIуний;
МаIдхун са санагIат дюн`йел` джад дешын.
Гьуджоона, эгъене, вод гъайни дюн`йел`?
Вод дера, тепабы, сувабы йишын.

Са кар саакитдахъее, са гъаракатее.
Са гешщехъее, санкъвее гъага аIхъаIна.
Са кефее, са джуни джанани гъайее,
Гьорбы мизел` оогад, гъаIкIен аIкъаIна.
Санкъун из нукънел` оо сенбына ахвее,
Санкъуле илгъоочIе дама мыIкъыIна.

Анджах, гъамана вор, гъаIена шаир,
Гыргынчыс джига воб хъавъу джанеегаб.
Анджах гьуджоо ыхъай шечIбы одкIуний,
Зынад тIабал гъага гъала чин джаваб.

* * *

Зы эйгье ки, гьаIше хьинне, мед гьамбаше
Шеирбышке муIгьуIббаIтын нафас ыIхаIс.
МуIгьуIббаIтын нафас дешдан, мыкIан шечIбы,
Зы хьытIаххы, мурват дена пештыс ыIхаIс.

Гееб вахт вобна, зы йаIхъ гибгъыл сувабышле,
Деш вод ацIа, мыса къаатIа къел`ын такьат.
ЫIмыIр са воб, анджах вухъее сайыб захъа,
КъоIнчыс сана гьыхъарасын мед муIгьуIббаIт.

Зы няаъар ихъеейыр, наIхуIр хьихъеейыр,
Къаламыке мед муIгьуIббаIт кIякIанас.
Гьуджоона аху вод дегье оIгееъад?
Вахт деш, лезим дешын карбы окIанас.

КъыIдим оогъанче хъооI, телесемишхъе,
Гъунар, аху-гяхуйн дахмеехъа адхъвас.

Урусни мизейле йыхъ-сумылхъа саакIал гъавъына Валежь Гъамзаев

АІРДАВА МЫККЫЛ ГИХЫІНА ХАБАР

Аваала-замаана са хивее са къарийи са сос ешемишоохье вухъа. Манбышда хив сувани янийк` вухъа. Къарийна дих чобанний вор, ва мана геелесди вахтал` хаа ээхъена дешдий. Мана кыџдимына къарасавул`, кыџлина сувал`ний ээхье. Сос эгъес ээхье ки, гъамбаше кыџни ушагъыка сана абайканий ээхва.

Хив геоб уфтанна вухъеейыб, гъини хивылхъа са баляаний хъабы воб. Гъар уџджуџм оџтмишхъа мее, хаџмде мани хивеехъа Аџрдаваний адайле. Манче хивын кучебы хав-хавна ийкыр, хаџмде гяашен ушахаарний тџабал гъааъа. Нени къуленчейи ушах гешцен сес хъады, Аџрдава махъа ичџу, ушах аляатџу айкџананний. Дџамаџъаџ манчыни хылеке бизаархъаний вод. Хивын адамеерыб гъамбаше бакџийбышее воохъева, хъунашщершыссе ман гикџасыд аџхаџ дешдий. Манбы маджбыреебхъа хаџмде дџони ушахааршыни гыргыни назбышка сана гывааганбыний. Садџжу дџоке са сес хъигъмечџеджынний. Хив саакитџа къавджийнкъаџ, Аџрдава хъигъечџу айкџананний.

Аџрдава садџжу са каралений хъаџкъаџн. Ман карыд ки, мыкний вод. Ман мыккыл` гихыџнкъаџ, оза хъихъес аџхаџ дешдий. Гыргынкъукџлед ман караџанний.

џохъан, кыџл, цувыл` оџтмишха, мед кыџдим хъадайле. Мани мыкџани кыџдимийни са йыгъыл` гъини йишди сосана кџинна дих ыкџийкџарна. Мана мичџеерийле дџар гешще гийгъална. Едиссе нен гъеъээ, нена дарман гъувее, мана саакит гъаъас аџхаџ деш. Кыџдимийн йыгъбы геед дџытџадава, са

гъавулед мичџахний хъихъес. Абайи сос васвасеений воб; Аџрдава аллесда вахтний вухъа. Ман адынхъий, манче дџона гаде аляртџасданий. Гъудџооме дџад гъаъасний ыккан. Манбыше цџепба балканыка сана гыџхъийгъаллани хивааршеехъа инсан къахуву, мани хивааршее воохъен, гъамыб дџони хивын гыргын авчеер сааъанбы. Гъин дџига сувас кџанева, гъини хивааршее хиледџе авчеерний ешемишоохье. Анџжах Аџрдавайле хъаџркыџн, вушу дџар манчыс делес хъихъес аџхаџ дешдий. Гъаџше гыргынбы са дџигеехъа сааъава, манбы йикџеканий воб. Оогъанчед эхъаний хъехъе. Авчеер ушах гешчени хаани гыџхъийгъалла дигулџоохъенбы; Са џувейлхъа илхъечџе, са хаани чардахылхъа, са къоншийни хаани чардахылхъа илхъечџе, са диварни йыџкъаџл, са дарвазайни йыџкъаџл, са кучеени хаџбни къаџейни йыџкъаџл дигулехъе. Манбыше дџон тифангбы гъаззирда аххъы, Аџрдаваний гозет гъаъа.

Мани вахтал` абеейи сосее гыргын къоншубы савъу, кучеехъа хъян гъаххъа гивийгъал. Манбыше ведр-ведрана хъян гъаххъы, кучее мык гъаъа. Геед мыкџада ыхъайхъа гора, гъар кучеехъа дагъытыйн хъан, гъаманке дџад, мыккылхъний сийкџал. Са гъавуле кучее богаг ээхье. Уџдџуџм битмишхъава мани хаџмде Аџрдаваний ал`лес.

Са гъавуле мичџах хъехъе. Шенке гъаџшдийн хъинне кучебышее ишыгъбы дешдий гџдхъан. Аџрдавайхъа дегъе ман мык къадџесда имкан дешданий. Гыргыни къоншубышед эхъалийке дџад базирбы хъайгъе деш ки, кучеехъа ишыгъгимехъаджын. Йишди Аџрдавайныб,

манчыле хабар дена, гъвойгъар-гъвойгъар хивеехъа йа!хъ гивийгъал. Са суракед абеейи сосее ч!ак!ын к!умк!умбы гиххы, пештил оо!ад хъанбы хъойхъар. Гадер ки, гешце ыхъа. А!рдава хивеехъа ич!у меega джад, манчик!ле гаде гешцен сес кыйхъен, ва ман мани семтилхъа гыйг!ан гийгъал. Ман къарийнийи сосани хаани йы!кья!лхъа гъидхъыр мее, сайыд мык кидеджу гийха!н. Ман дегъе оза хъихъес да!ха! ахван. Не няхъа джад гыг!анас манчиссе а!хы! деш. Сайыб авчеер хъигъеебчы, А!рдава гу!лелхъа аххъаххъа. Ман чийел илийк!ар ахван. Сайыб сосана гъарай къивийхъе: «Абай А!т!ит!а!й! Ай абай А!т!ит!а!й! (Джени абайн ду А!т!ит!а!й ыхъа). Э!к!ра йихъе, хъале къайранбы! Хъале чикабы, адесебы! А!рдава гик!асда вахт хъабы воб!» Гыргын къоншубы к!ебгъур, А!рдавалхъа къайранбы эгъекка гивийгъал. Чинаб гъарай вобна: «Вай хъик!удан, деш хъик!у! Вай хъик!удан, деш хъик!у! Зы гъаасын шу гъаы! Зы гъаасын шу гъаы!» Ма!ху!д – гъарай гъаагъа-гъаагъа, А!рдава хъек!ан. Хивыни джама!гъа!тыныд джан А!рдавайке къитдийхъанан. Анджах эйгъевуд ки, манчына шенке к!илба вухъана бала, дегъе гъа!шде ха!б хъувхъа воб. Манчыхъа горад, а!зизин балабы, ха!мде едис, дек!кис а!малбы гъаы гимааше. Мумкум вобна, А!рдавайна бала вушди кучее вухъес.

Абдурагым Дагашев

Гыл`мецѝик` авуб

Гыл`мецѝик` авудун джигга тлетГ`тлеле,
Вард ачмышхъа, батІрайда вод клашклалер.
Къушершинид сана-санчис сес хъеле,
Шынаб гивъур воб Гыл`мецѝик` авуб.

Са сурак` Самурын асманбы гъецІа,
Нении вахталемы, закІле ман дяцІа.
Къийна даватбы вод гета Гыл`мецІа,
Шынаб гивъурийнбы Гыл`мецѝик` авуб.

Са сурак` йаІхъ алгъааІ, – ымыІрна дaмap,
Сувабышди йыІкъее автулна камар,
МыгъкаІмда цыцІаъу тІампырын тамар,
Шынаб гивъурийнбы Гыл`мецѝик` авуб.

Къаравул` цыцІааъа илѝбзур сыва,
Гъар суралхъа гидхъу кабабын эва.
Вейхъи деш гъиняхуІб гивъарас хава,
НаІхуІбий ши гивъур Гыл`мецѝик` авуб.

Гъиняа достар сабы, гъарнанче хъыІгъааІн,
ГъаІшдеб гивъурийнбы одхъан илѝгъа.
Шампан гѝгъий хъинне хааІнче гѝгъа,
Маджлис шешид гъааъа Гыл`мецѝик` авуб.

АбдураІгъим шадхъа гъайни йыгъыле,
Мусурманий илгъечІесда йыгъыле,
Ватан джане авхъу гъарни угъулее,
Мебыб ши гивъарас Гыл`мецѝик` авуб.

КАСИБНАЙИЙ СЁЮОНА ХАБАР

Сывал`ни хиваршини санчее, са кьаьсада касиб адамай ыхьа. Манк`ухъаб вобна-дешда вар девлет вухъана са аьмаьле. Медын карджад ыхьа деш. Гьар йыгьыс кьаьсада аьмаьлейква чьалагеехъа гьайкьан ыхьа. Кьуруни осбышин хев ады ман, хивее масса гьуво, манчике алятуйни пылыке охъанасын кар алищу хаахъа хъарайленаний.

Йыгъбышди са йыгъыл, касиб гьаммашийна хьинне аМаЛе гьобтул чЛалагеехъа гьайкАнна.

АМаЛе са йивук` автул, вудж осбы саъсва айкАнна. Хилидже осбы саъы хъары – къеджен: АМаЛе дешоб. Мана сёюн обхуноб... КъаИсда гешше ийкарна чЛалага, сё тЛабал гъаъа. Манкъвее эйгъен: «Бес зы гъаИше няИхуИдне пыл къазанмыш гъаъас? Захъаб мебна чараа дешда, зы мани сёюке хъидгын гъаъасын, няъасее манчин йизда аМаЛе обхун...»

– Сабара ийкырийле хъийгъа, сё хъызахана. Касиб адаме сёюке хъидгын гъаъан: «Ай сё чоджий, няъасне гъу йизда аМаЛе обхун?, гъаИше зы гъу гивкАсда». Сёюн хъабкыИн джаваб хъелен: «Йаваш, ай инсан, телесмиш мехъе, зы гимоокА, зы вас са куппедын къизил` гъелес».

– КъаИсда шадхъа къизилбыд аляатгу хъарайлена хаахъа. Мичеер чакра сугъоцу базареехъа гьайкАнна аМаЛе алившесва.

Базаребын инсанар инямыш джаб девхъа, касибысанан гъакЛен къизил` водва, манкъус аМаЛе масса гьидеолена. Хъийни йыгыл` мер къаИсда къизилен куппид аляатгу гьаркынна чЛалагеехъа. СёюкЛе эйгъен: «Ай сё чоджий, зас ыккан деш гъайин къизил`бы. Манчике зас базарее шава джаб аМаЛе масса гъоли дешоб. Алеете къизил`быд, зас аМаЛе хъевле...»

– Сёюс аИхъаИна хъады эйигъен: «Хъале ман къизил`бы засахъа, гъу гъайня зы гозет` гъеъеэ, зы вас аМаЛе ана хъавалесда». Сё гъабкын базареенче энке хабна аМаЛе алившу хъавайлена. КъаИсда шадхъа аМаЛена гардан авхъаахъана. Сёюн къухъикегъна аИхъаИна гъаъа эйгъен: КасибкЛе къизилеле аМаЛе гьрганба воб къоодже...

Урусни мизейле йыхъ-сумылхъа саакАл гъавъына Шафига Бабаева

Нарман Звасанов

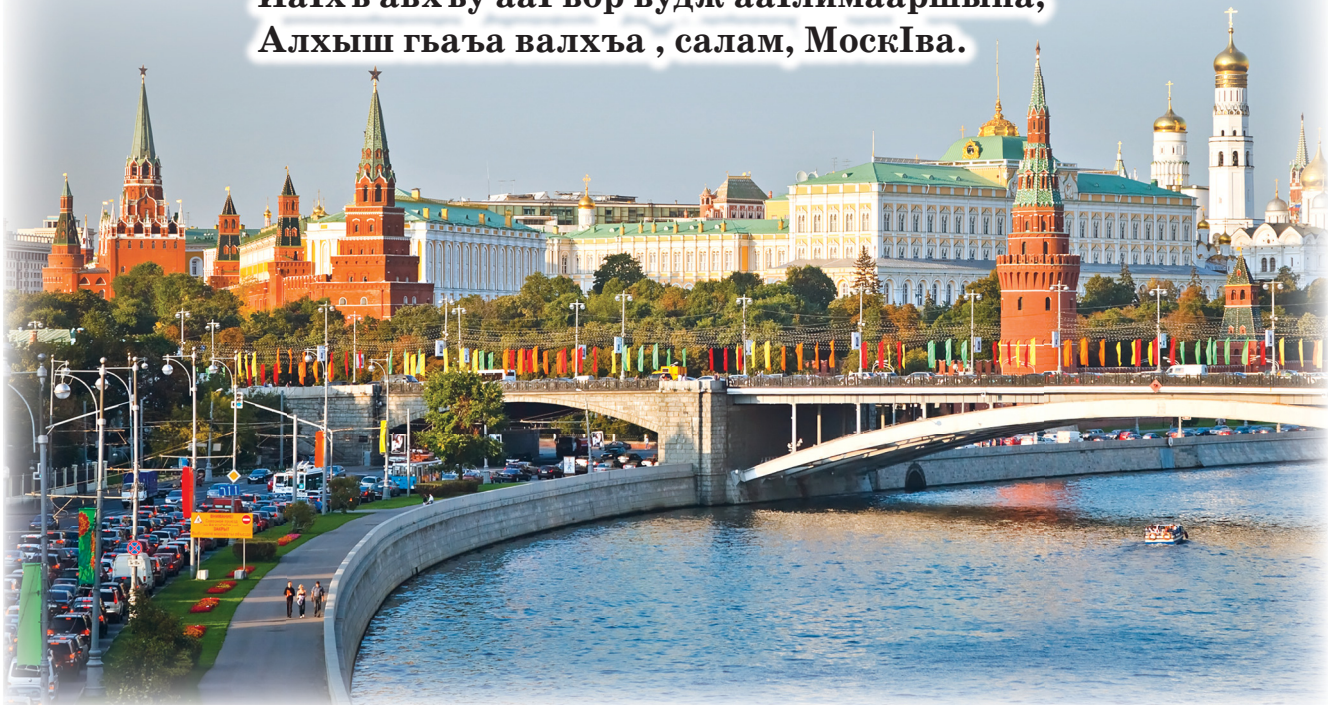
САЛАМ, МОСКІВА

Дагъыстанни хъ`ебцІал миллет, халкъыле,
Сувани магъални сувабышыле,
Чийел тІетІ гёкийни думайбышыле,
Вобна валхъа хаІбна салам, МоскІва.

МаІгъкамба – халкъбышди гъу доствалика,
Гагъраман шагъарва ахтын ду вахъа,
Дюн`йейн чин хылепбы кІяххъы вод валхъа,
СуІлгъун даях, салам, аІзиз МоскІва.

Коксийл оо гъамбаше туристаар воохъе,
Йыгъни гъаІкІее писди фыкырее дёохъе,
Шы вале гъамбаше гуянмышоохъе,
ЦаІхни миллетиле салам, МоскІва.

Вас таІгърыІф гъелена Нариман ворна,
Йыгъни коксийл хъаІдхъы хъе`билле сенна,
ЙаІхъ авхъу ааІ вор вудж ааІлимааршына,
Алхыш гъаъа валхъа , салам, МоскІва.

Йишыи сувабы

(Гошма)

(Азербайджанни мизейле саакIал гъавъуна)

Гунай, Къузай, сайыд Къыджал,
Зы ийкаран вод джигабы.
Чалагбышее кIонаар, марал,
Авчийс маскан гын сурабы.

Хь`янбы мыкIан вод былахбы,
ТетI`ее саюдхьу окI, отлахбы,
Сёлебынан тик ямаджбы,
Йизда Ватан гын сувабы.

Гунайл, Къузайл мызарайбы,
Этякбышыл` вод сюрубы,
Авуд архач, гьам бинябы,
Баракатнан вод сувабы.

Йишда сува воб ахтыба,
Этякбышыл` тетI`на габа,
МаIънийка аа Самур дама,
Ярашыгънан вод сувабы.

УШАХАРШИС ЮМОР

– Са йыгьыл` ед`ее Шамил`
дуканеехъа йагхъыл` гъааъана.

Шамил` дуканейнче
садкылийн пыл гыгсаб гъаас
дяхыг ахуна.

Хъагл вухъа хъары хаахъа
едикле эйгъен:

– Ед`и, гьу нягасне зас хагтда
тгубар гьидяу.

– Къеджейее вакле, заке
хагтда пыл гыгсаб гъаас ахаг
деш.

Мичеиб чакба ед`ее зер нехи-
реехъа геджба вукку.

Шамиле ед`икле эйгъен:

– Еди , зас йишда зер къи-
на гейб хъивийкынна. Ед`ее
хъидгын гъаан: – Нягасне ай
бала?

Геджувхъайхъа гора мана не-
хирванчее са къелил` илэзараа-
гъас.

– Йишди магъаглимее ши
дарсейхъа геджебхъайнкъаг ши-
наб са къелил` илэзараагъанбы...

Сулейман никлейнче сугъоцу
кыл`ни чоджус хабар гъаагъа.

– Хагмде закле никлей раке-
та къавджы,

Чилхъа гьуур зы
хайбишейхъа алихы.

– Нягас бес зы вака илдартгы?
Расул геци гийггал...

Абдылла Даганов

Дурнабы

Хайбышеехъа аххъы акъва,
Геер ил`яккы дурнабышхъа,
Сесбышылхъа кЫра гьуву,
Анджах вуччуд деш къанмышхъа.

Дурнабы, дурнабы! Цувул` хъады,
Багъ, чолбыше гитту акъва.
Багъчебышын тIетI`бы кIечу,
Гъарыб-гъарыб шунад гъекIва.

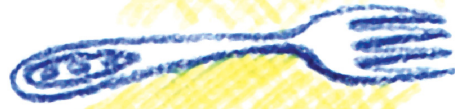
Ахыр дешди океане,
ТIуфанеена далгъа хьинне,
Няхъана ааI йизын йыгъбы?
Эгье закIле шу, дурнабы.
ШокIле къаджес югда манбы.

Шохъа дешуд не хав, маIкан,
Сергъадбышыл` оогъа айкIан.
Дюн`йе саъы хьыт`хъалеехъа,
Гъайын ЧИйе вушда Ватан.
Къийхье оогъа вушун сесбы:
«Ща ыIхмийхаI дюн`йейс, инсан!»

Урусни мизейле йыхъ-сумылхъа саакIал гъавъуна -В. Гъамзаев.

Талмаджыбы

Ёкьубле хоче
Палехъа оочле.
Чин абына пай,
Силийка гёочле.

Гыргылеба, деш вудж шар,
Гидёоту, игъдивийкар.
Хурун-чаклынбы сабы,
ЫхийхаI хъабы мыкIаар.

Са юшон гъаъана,
КъоIyre иляккана,
КъоIyre кIыры гьелена.

Къорухеехъа гъайкIан, гёхас дяIхаI.
Йивылхъа ихъечле, хъоохас дяIхаI.
Мана нена фасилне?

ШЫКЫЛ'БЫ РАНГЛАМЫШ
ГЪАЪАС ХАІР ХЪИХЪЕ

ДЕК'КЯАРШИИ УВГЪОЙБИ

Деккяаршин увгъойбы

Сагъвалла хьиннена девлет дешда.

Сагъвалла не масса гьивлес, не
алившес воохье деш.

Сагъвалла дешхье, шадваллаб
вухьес деш.

Сабыр дженнетин мыкIей водун.

Сабыр, сабырнанкъухъад эхьи.

Сабырен ва ооIрхуйн инсанна
дараджа ахты хъааъа.

Мерункъуни балканылхъа алихына,
ЙыIгъыIскъа гыхъарассе джар
гечIес гехъа.

Мерункъун гыней охъанассе, йыгъна
къавут оохъуне.

Мерункъуни чIиел` вергъеныр
къуIмаIаркIаъа деш.

Косев хылийдананкъаI, хыл`
гейхъанан деш.

Йиван акканана, осан
аккананкъулхъа хъарайлена.

ВакъаIн вакъаIвалика чис
къаливхъас джига хъааъа.

АIмаIле хъаъабкIынийле хъийгъа,
къыIтI хъаъан деш.

СОКОЛЁНОК

Лачын

5/2022

сентябрь – октябрь

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель:

Агентство информации и печати
Республики Дагестан.

Регистрационный номер

серия ПИ №ТУ05-00413 от 22.04.2019 г.
выдан управлением Роскомнадзора
по Республике Дагестан.

Издается с января 1980 г.

Руководитель – главный редактор

М.М. Ахмедов

Редколлегия:

В. Гамзаев (редактор)
Ш. Бабаева
А. Дадашев
А. Исмаилов (зам. гл. редактора)
Х. Назирова
Аб. Омаров
К. Омаханов
К. Шамхалов

Художественный редактор З. Даганов

Технический редактор Т. Лузина

Художник номера З. Даганов

На обложке – «Пастушок», Екатерина
Кондрашина, художественная школа
г. Каспийска.

Формат 60x84 1/8. Бумага офсетная.

Уч.-изд. л. 3,09. Усл. печ. л. 3,26.

Физ. печ. л. 3,50.

Выход в свет 07.10.2022 г.

Тираж 269 экз.

Заказ №1288.

Типография:

ООО «Издательство «Феникс-пресс».

Адрес типографии:

367018, РД, г. Махачкала, ул. Петра I, 61.

Редакция и издатель:

Государственное бюджетное учреждение
Республики Дагестан «Редакция
республиканских литературных журналов
«Соколёнок» и «Литературный Дагестан».

Адрес редакции и издателя:

367000, РД, г. Махачкала, ул. Даниялова, 55.

Электронный адрес редакции:

litdag@mail.ru

Цахурский язык.

Индекс: на год – 78438,
на полугодие – ПМ996.

Цена свободная